

SAMLAREN

TIDSKRIFT

FÖR

SVENSK LITTERATURHISTORISK

FORSKNING

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 28

1947

UPPSALA 1947

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

UPPSALA 1948
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI AB
47543

Miscellanea.

Några bidrag till kännedomen om biskop Thomas' Frihetsvisa.

Då en präst vid Strängnäs' domkapitel ungefär tre årtionden efter biskop Thomas' död gjorde en avskrift av Södermannalagens kyrkobalk och Kristoffers allmänna landslag, blev det några tomma blad över, som den litterärt intresserade klerken använde för att hugfästa minnet av Thomas Simonssons författarskap. Han fyllde dem med en avskrift av Frihetsvisan och Trohetsvisan.¹ Från Strängnäs fördes lagboken till Antikvitetskollegiet för att sedermera överflyttas till Kungliga Biblioteket, där den alltjämt förvaras under beteckningen codex B. 42.

Den förste svenske forskaren i nyare tid, som ansåg sig böra ge biskop Thomas' författarskap ett omnämmande, var den lärde bokkännaren Carl Gustaf Warmholtz, som år 1790 utgav femte delen av sin *Bibliotheca historica Sveo-Gothica*.² Visserligen ges inget värdeomdöme, bara en kort notis: » — — — en Visa om Herr Engelbrecht, som begynner: Thet var en man, han heet Engelbrickt, aff honom nu börjas thessa dikt &c.»

E. G. Geijer och J. H. Schröder ha hittills haft äran av att vara de egentliga introduktörerna av Frihetsvisan efter Warmholtz.³ Men mellan åren 1790 och 1828 gjorde ett par litteraturhistoriker en visserligen relativt blygsam insats för att sprida kännedom om visan. Det är värt ett omnämmande. Nästa gång Frihetssången omnämnes i litteraturen är nämligen år 1818 i Lorenzo Hammarskölds Svenska Vitterheten.⁴ Den warmholtska notisen kan ha legat till grund för upptäckten, men det är också tänkbart, att Hammarsköld någon gång under sin tjänstemannatid på Kungl. Biblioteket påträffat visan, som han kallar »ett originalpoem öfver Engelbrecht Engelbrechtssons Revolt mot Konung Erich XIII». Någon förståelse för dikten hade Hammarsköld emellertid inte, i det han beskyller skalden för att ej ha »förstått att draga all den fördel af detta stora, patriotiska ämne, som det så rikligen erbjuder». Även Marianne Ehrenström, en av centralfigurerna i det tidiga 1800-talets litterära Stockholm, nämner Thomas' författarskap, men i så knapphändig form, att hon näppeligen kan ha stiftat bekantskap med dikten i fråga.⁵

År 1828 togs emellertid det avgörande steget för att förmedla Frihetssången till en bredare läsekrets. Först då trycktes den nämligen i Geijers och Schröders ovan nämnda arbete *Scriptores rerum Suecicarum medii aevi*. Ännu ett vittnesbörd om Geijers beundran för dikten är det förhållandet, att han låter den bilda det patetiska slutet på första delen av sin *Svenska folkets historia*.⁶

I 1800-talets litteraturhistoriska verk börjar den behandlas allt oftare och med allt större förståelse. De viktigaste av dessa arbeten, som bidragit till att

¹ I förbigående nämner Lars Sjödin, *Gustav Vasa minnen, utg. av Kungl. Livrustkammaren*, s. 16 f., att biskop Thomas' handstil ännu är okänd. Avskrivarens piktur är känd från Strängnäs-kalendarierna och några diplom från 1470-talet.

² Warmholtz, C. G., *Bibliotheca historica Sveo-Gothica*, 5, s. 217 f.

³ Geijer & Schröder, *Scriptores rerum Suecicarum medii aevi*, T 2: 2, s. 161 ff., Upsala 1828.

⁴ Hammarsköld, L., *Svenska Vitterheten*, 1, s. 39 f., 42 f.

⁵ d'Ehrenström, M., År 1826 i *Notices sur la littérature et les beaux-arts en Suède*, s. 5.

⁶ Geijer, E. G., *Svenska folkets historia*, 1, s. 336 f.

göra visan känd, skall här i korthet nämnas. I den fem år efter *Scriptores* utkomna, av P. A. Sondén redigerade andra upplagan av Svenska Vitterheten, uppmjukades Hammarskölds omilda och kategoriska dom över Thomas' författarskap.¹ Att Sondén stiftat närmare bekantskap med dikten just i *Scriptores* och så fått upp ögonen för biskop Thomas' betydelse som diktare, vågar man anta, enär han omnämner det därstädes publicerade varningsbrevet till Karl Knutsson och ger några data, som närmast äro en översättning av *Scriptores'* uppgifter. Peter Wieselgren, som hade romantikerns känsliga öra för nationella tongångar, erkänner biskop Thomas' stora förtjänster på ett par ställen i sin litteraturhistoria, ehuru han som mindre noggrann forskare företar tämligen godtyckliga språkliga förändringar av originaltexten. Det synes mig, att Wieselgren är den förste, som gjort den felaktiga uppdelningen av Frihetssången i två olika dikter, en »Engelbrektsvisa» (stroferna 1—27) och en »Frihetsvisa» (stroferna 28—35)², och inte Hyltén-Cavallius & Stephens, som man förut ansett. Ända till år 1919 ansågs denna tudelning emanera från *Thomas själv*, en åsikt som övertygande vederlagts av Erland Hjärne.³ Den flitige men som vetenskapsman föga noggranne C. J. Lénström ger Thomas ett högt betyg i sin Svenska poesiens historia.⁴ Han kallar honom »den förste läsbara konstpoeten i vårt land» men med en liten reservation: Frihetssången passade inte riktigt in i romantikerns folkviseschema. Samma inskränkning finner man i P. D. A. Atterboms Svenska siare och skalder.⁵ Han anser, att Thomas' entoniga rimmerier var ett misslyckat försök att höja sig över folkvisans rymd. Citaten i den efter författarens död utkomna inledningen till Svenska siare och skalder präglas dessutom av »moderniseringar» och omkastningar av originaltexten.⁶

I *Scriptores* var visan i det närmaste otillgänglig för dem, som stodo utanför de lärdas krets. År 1853 utkom emellertid ett nytryck av kvädet, som rädde bot på detta missförhållande och som dessutom gjorde anspråk på att korrigera den Geijer-Schröderska editionen. Hyltén-Cavallius och Stephens lät den nämligen ingå i sin ovan nämnda samling av historiska och politiska visor.⁷ Denna utgåva är emellertid dels behäftad med en feldatering⁸, dels återkommer den wieselgrenska missuppfattningen, att Frihetssången ej skulle utgöra en enhetlig dikt. Samma felaktiga tudelning vidläder den år 1882 utkomna edition, som verkställdes av G. E. Klemming, den annars så noggranne bibliofilen och kännaren av svensk medeltidslitteratur.⁹ Det är den sist utkomna, vetenskapligt redigerade upplagan av dikten i fråga.

Nils A. Bengtsson.

Brev från J. H. Lidén och M. G. Wallenstråle.

Vid ett besök i Karolinska läroverkets i Örebro bibliotek, fann jag ett par brev från J. H. Lidén och M. G. Wallenstråle, inbundna i ett folioband i blå papppärm med ryggtitel: Registratur m. m. till Archivum Nericiense från 1767.¹⁰

Detta band innehåller jämte en del brev till ett par präster i Örebro, Erik Waller och Hakvin Ekenborg, förteckningar över handlingar som höra till ett archivum nericiense, såsom förteckningar på lärda arbeten av Närkesbor, historiska

¹ *A. a.*, 2:a uppl., s. 27 ff. (1833).

² Wieselgren, P., *Sveriges sköna litteratur*, 2, s. 441 f. (1834). »Af Biskopen i Strengnäs, Thomas (död 1443) har man trenne sånger i en något högre tonart än folkvisan; det är sången om Engelbrekt och Friheten samt om Erik Puke.»

³ Hjärne, E., *Biskop Thomas' visa om striden för Sveriges frihet*, FHT 1919.

⁴ Lénström, C. J., *Svenska poesiens historia*, 1, s. 96 f., s. 144. 2, s. 627 (1839—1840).

⁵ Atterbom, P. D. A., *Svenska siare och skalder*, 2, s. 35 (1843).

⁶ *Ibid.*, *Inledning och supplement till svenska siare och skalder*, s. 257.

⁷ Hyltén-Cavallius & Stephens, *Sveriges historiska och politiska visor*, 1, s. 114 ff.

⁸ Frihetsvisan dateras till år 1436.

⁹ Klemming, G. E., *Svenska medeltids dikter och rim*, s. 385 ff.

¹⁰ Om detta av kyrkoherde Abraham Samzelius grundade arkiv, som skulle innehålla »äldre och nyare böcker och manuskript som leda till Nerikes kännedom» se *Katalog öfver Örebro Högre allm. Läroverks bibliotek*, 1889. Inledning av Konrad Ahlén.